

## КОНСТИТУЦІЙНИЙ ЛАД ТА СУСПІЛЬНИЙ ІДЕАЛ: ДО ПИТАННЯ ПРО БАЗОВІ ЦІННОСТІ КОНСТИТУЦІЙНОГО ЛАДУ УКРАЇНИ



**Ф. ВЕНІСЛАВСЬКИЙ**  
*кандидат юридичних наук,  
доцент кафедри конституційного права України  
(Національна юридична академія України  
імені Ярослава Мудрого)*

**К**онституційний лад як базова і одночасно інтегруюча категорія конституційно-правової теорії і практики державотворення об'єднує низку різноманітних явищ та інститутів, що характеризують державу як демократичну, соціальну і правову. Важливість цієї категорії обумовлена й тим, що за Конституцією України право визначати і змінювати конституційний лад належить виключно народу і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами. Однак, незважаючи на таке всеосяжне значення та надзвичайну важливість конституційного ладу для суспільства та для держави, його зміст та структуру до цього часу нормативно не визначено. Не вирішив це питання і Конституційний Суд України, який у процесі здійснення офіційного тлумачення низки конституційних положень вже кілька разів торкався проблеми розуміння поняття «конституційний лад» та його співвідношення

з «засадами конституційного ладу України». Також відсутні єдині підходи до його наукового визначення, оскільки вчені виокремлюють не тільки різні складові елементи конституційного ладу, але й дають різну характеристику його змісту та значенню.

Водночас необхідно зазначити, що практично всі дослідники конституційного ладу вважають, що він входить до конституційно-правової практики як один з найважливіших, загальнодержавних суспільних цінностей, що зумовлюють демократичність правового статусу особи, демократичні процеси при формуванні, організації й функціонуванні державної влади, взаємодію різних її органів, вільну діяльність інститутів громадянського суспільства тощо. Тобто одним із найважливіших і визначальних складових елементів конституційного ладу є його базові цінності, тобто ті політичні, правові та моральні ідеї й принципи, які відображають наявні в державі

встві ідеали, що покладені в ос-  
 нього конституційно-правового  
 звання. Такими цінностями є:  
 ада, права людини, справедли-  
 моральність, гуманізм, демокра-  
 арховенство права, правове обме-  
 влади, плюралізм та ряд інших  
 зоположних ідей. На думку  
 Алексеева, існує первинна і визна-  
 налаштованість всього право-  
 розвитку на високі цивілізаційні  
 і цінності, які належать до сен-  
 цивілізації — на реалізацію і забез-  
 свободи людини, на усунення  
 людей сваволі та насильства  
 [17]. Адже сенс права переважно  
 тому і полягає, щоб реалізувати  
 значення цивілізації — забезпечи-  
 цінність життя людини, свобо-  
 людей і виключити з життя людей  
 свавілля, насильство, в сучасних  
 «право сили» [1, 196]. А отже,  
 цінності конституційного ладу,  
 тілюють ці ідеали, відіграють до-  
 важливу роль у конституційно-  
 регулюванні, оскільки фактично є  
 його послідовності, пра-  
 ступництва, і як наслідок — його  
 о. Ідентичності та непорушності.

аналіз наукової літератури свід-  
 що дослідженням конституцій-  
 ладу займалися Н. Боброва [5],  
 Богданова [6], О. Заєць [9], В. Ка-  
 [10], В. Погорілко [19], О. Ру-  
 [24], Ю. Тодика [25] та інші  
 вчені. Водночас суспільний ідеал, як  
 система базових політико-правових  
 функцій, покладених в основу всього  
 конституційно-правово-  
 регулювання, до цього часу все ще  
 був предметом окремого наукового  
 із дослідження. З огляду ж на його осно-  
 вне значення та суттєвий  
 вплив практично на всі сфери право-  
 політичного життя, неупередже-  
 системний аналіз цієї проблеми  
 наукової актуальності та

практичного значення. При цьому про  
 необхідність втілення у правове регу-  
 лювання суспільних ідеалів стверджу-  
 вали у своїх сентенціях ще давньо-  
 римські юристи: «*Jus est ars boni et  
 aequi*» («Право — це мистецтво добра і  
 справедливості»); «*Lex est recta ratio  
 imperans honesta*» («Закон — це спра-  
 ведливий розсуд, який приписує те,  
 що шляхетно»). На думку П. Новго-  
 родцева, в основі права повинні бути  
 певні ідеї, загальноправові засади, які  
 всіх об'єднують, які мають надкласо-  
 вий, а отже, загальнолюдський, загаль-  
 громадянський характер [16, 197].

Враховуючи викладене, а також з  
 огляду на основоположне значення  
 базових цінностей конституційного  
 ладу для всієї національної системи  
 права, і, як наслідок — для всього  
 правозастосування, вважаємо за необ-  
 хідне системно проаналізувати най-  
 більш значущі, на нашу думку, політи-  
 ко-правові ідеали, які на сьогодні є  
 безумовними для суспільної свідомості  
 українського народу та які знай-  
 шли своє формалізоване нормативне  
 закріплення в тексті Конституції  
 України у вигляді основоположних  
 конституційних ідей і принципів.  
 Адже, як зазначають конституційні  
 лісти, «найголовніше і визначу-  
 конституції — це прагнення  
 і норми, дієве регулюван-  
 манітніших сфер нашої  
 чаючи економіку, со-  
 не кажучи вже про  
 державну органи-  
 цьому, дослід-  
 туційного  
 його базові  
 ал, як  
 Одн  
 ст

думку, базові цінності конституційного ладу це і є той суспільний ідеал, до якого прагне суспільство під час конституційного будівництва. Більше того, як слушно обґрунтовують науковці, однією з головних тенденцій процесу розвитку державності в сучасному світі є поступове сприйняття людством напрацьованих прогресивною політико-правовою думкою надбань і особливо таких загальнолюдських цінностей, як демократія, права і свободи людини, гуманний і справедливий правопорядок. Наслідком цього процесу стало формування і конституційне закріплення концепції демократичної, соціальної правової держави як синтезованого відображення загальнолюдського її призначення [12, 55].

Насамперед слід зазначити, що особливістю базових цінностей конституційного ладу є те, що вони формуються в суспільній свідомості фактично протягом усього часу становлення національної державності, частково знаходять своє відображення чи безпосереднє закріплення в різноманітних політико-правових актах, що приймаються на різних етапах розвитку держави й суспільства, і потрапляють до офіційного тексту чинного Основного Закону вже у своєму здебільшого сформульованому й завершеному вигляді. При цьому необхідно відмітити, що на формування відповідних ціннісних настанов кожного конкретного суспільства суттєвий вплив мають його національно-історичні традиції та звичаї, оскільки, як пише І. Царьков, «у кожного народу, який компактно проживає на одній території, власний соціальний досвід: свої боги, свої звичаї і свої цінності» [28, 74]. Цінності — своєрідний культурний «код». Його специфічність зумовлена тим, що кожна культура породжує свою, лише їй притаманну

ціннісну систему. Цей своєрідний «код» забезпечує процес культурної ідентифікації особистості, суспільства і нації та розвиток національної свідомості. Ціннісна «система ідентифікації» зберігає націю як носія національного, самобутнього, лише їй притаманного. Національно-культурна специфіка ціннісної системи значною мірою зумовлює її особливості національної психології. Ієрархія національних цінностей вибудовувалась віками, зумовлювалася всією історією нації і корелювалася нею через зміну ціннісних настанов залежно від часу, конкретної епохи розвитку [29, 174].

Аналізуючи цю проблему, М. Швейцарський відмічає, що у Швейцарії до питань конституційного рівня належать питання, які в інших країнах не вважаються такими, що мають конституційне значення [4, 25]. Як слушно значає І. Яковюк, людству загальному кожному народу зокрема, потрібна морально-ціннісна, правова система координат. Пронизуючи суспільне буття і свідомість, правові цінності є джерелом, «контрольними елементами» мотивації вчинків людей. Спиралюючи всі сфери суспільного життя, система цінностей і принципів, цінності відповідають, засновується на віковому досвіді людства [31, 47]. Тобто конституція повинна відображати як універсальні цінності, так і формуються у процесі інтеграції людини у світове співтовариство, такі національні особливості народу або нації, які визначають їхню ідентичність у своїй культурі. Конституції сприяють інтеграції суспільства, якщо вони кодифікують мету, сподівання, цінності й основні переконання, що поважаються членами цього суспільства й об'єднують їх [21, 27].

Дослідження базових цінностей конституційного ладу України

вранні передбачає необхідність змістового аналізу тих з них, які безпосередньо чи опосередковано отримали формальне юридичне закріплення саме в тексті Основного Закону своєї країни. Адже, як відмічає В. Рейсман, з точки зору форми конституції подібна кодексу політичних принципів [22, 45]. А за влучним висловом Н. Бобрової, конституція — це «висток» державних і суспільних ідей, «які держава і суспільство (через рефлексивний механізм) проголошують основними. Конституційний Закон — це система основних ідей, принципів, яких держава зобов'язується дотримуватися у своїй діяльності» [5, 114]. Ю. Тодика писав, що в Конституції містяться норми, які відображають загальнолюдські незмінні цінності. У Конституції повинен чітко відображатися зв'язок між базовими цінностями суспільства і правовими гарантіями. Внесені до її тексту, ці цінності виступають як соціально-моральні регулятори і, відповідно, така зв'язка юридичних норм до основних орієнтирів дає змогу забезпечити стабільність ладу і не допустити його знецінення з плином часу [25, 21]. Тобто за своєю політико-правовою природою і призначенням у державно-організованому суспільстві Конституція втілює головні суспільні ідеї, що склалися на момент її прийняття, і які, з одного боку, є безумовними для цивілізаційної парадигми суспільства, а з другого — відбивають історичні та морально-психологічні, світоглядні особливості та традиції нації. Слід зауважити, що базові цінності конституційного ладу, як його ціннісна складова, тісно переплітаються з поняттям конституціоналізм як багатоплановою політико-правовою категорією, оскільки охоплюють практично одну й ту саму систему базових характеристик суспільного і

державного порядку. При цьому конституціоналізм через конституційне проголошення, закріплення і гарантування базових цінностей отримує і своє формалізоване визнання і втілення в реальну конституційно-правову практику.

Які ж основні фундаментальні цінності втілює конституційний лад України, яким чином вони отримали формалізоване нормативне закріплення в Основному Законі, та яке їх політико-правове значення? На нашу думку, аналіз Конституції свідчить про те, що усі базові цінності конституційного ладу, закріплені в її тексті, можна умовно поділити на дві великі групи. Перша з них охоплює визначальні історичні, політичні, правові, морально-світоглядні ідеї, що містяться у преамбулі Конституції України, яка стисло визначає генеральні цілі, задля досягнення яких приймається Конституція (забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя; зміцнення громадянської злагоди на землі України; розвиток і зміцнення демократичної, соціальної, правової держави). Саме ці цілі і визначають цінності, які посідають провідне місце в усій ієрархії суспільних цінностей, а тому слушно вважаються загальнолюдськими, загальноцивілізаційними. Будучи закріпленими у преамбулі Конституції України, вони становлять ціннісну основу як її самої, так і суспільного ладу загалом [13, 7].

Зміст преамбули Основного Закону України дає змогу, на нашу думку, виокремити такі базові конституційні цінності: а) моральні (Конституція приймалася з усвідомленням відповідальності перед Богом, власною совістю, попередніми, нинішнім та прийдешніми поколіннями); б) загальносоціальні (Конституція приймалася з піклуванням про зміцнення грома-

длянської злагоди на землі України); в) ідеї демократії (Конституція прийнята від імені народу, є вираженням його суверенної волі; її прийнято з прагненням розвивати і зміцнювати демократичну державу); г) державно-правові та історичні (Конституцію прийнято на основі багатовікової історії українського державотворення і на основі здійсненого українською нацією, усім українським народом права на самовизначення та з метою розвитку і зміцнення правової держави); ґ) гуманістичні та цінності добробуту (Конституцію прийнято з турботою про забезпечення прав і свобод людини та гідних умов її життя та з прагненням розвивати і зміцнювати соціальну державу).

Як слушно зазначають науковці, ці положення преамбули в концентрованому вигляді виражають вихідні політико-правові ідеї, які пронизують весь зміст Конституції [13, 8]. Тобто ці цінності отримують свій розвиток та конкретизацію в інших конституційних положеннях.

Друга група охоплює політико-правові цінності та ідеї, що знайшли формалізоване втілення в конкретних конституційних принципах, закріплених переважно в розділі I Основного Закону України. Як зазначає С. Алексєєв, правові ідеї утворюють в юридично розвиненій системі права істотний елемент її змісту, невід'ємну частину самої об'єктивованої правової матерії. Вони переважно, на відміну від конкретизованих юридичних норм, сприймаються як принципи права [1, 146], є його першоосновою. Адже правові основи (першооснови) — своєрідні торжество і панування в житті суспільства правових ідеалів і цінностей, їх високий незаперечний статус у суспільному бутті [2, 130]. Ці принципи мають основоположний ха-

рактер, оскільки більшість із нихначають сутність закріпленого Конституцією України конституційного ладу і його засад. Відповідно до конституційних принципів здійснюється нормативна регламентація практично усіх соціальних зв'язків. Вони є ґрунтами правотворчої та правореалізуючої діяльності державних органів, визнання та дотримання забезпечують нормальний розвиток та функціонування правової системи. Ці основоположні правові принципи є концентрованим виразом найважливіших суттєвих рис та цінностей сучасного конституціоналізму, що властиві цій системі права. Більше того, вони визначають змістовний характер системи права і напрями її розвитку, виконуючи таким чином системоутворюючу і системоспрямовуючу функції [20, 32]. Принципи Конституції — політико-ідеологічні та організаційні засади, відповідно до яких здійснюється регулювання суспільних відносин, що становлять її соціальний зміст [8, 153]. А принципи основ конституційного ладу — це юридично виражені об'єктивні закономірності функціонування та розвитку відповідного суспільства та держави [7, 10].

Слід зазначити, що усі базові цінності конституційного ладу України взаємопов'язані і лише у своїй сукупності відображають особливості суспільно-державного становлення та основи ідеї українського суспільства. Незважаючи на їх ієрархію, на що вказують деякі науковці [11], виокремив в цьому дослідженні якісь більш чи менш значущі ідеї і цінності конституційного рівня досить складно, а іноді — неможливо взагалі. Водночас, на нашу думку, вихідною суспільно-політичною і правовою цінністю, закріпленою рядом конституційних принципів є ідея свободи, як пер-

сучасного світового і вітчизняно-інституціоналізму. У зв'язку з цим приймаємо точку зору тих дослідників, які вказують на необґрунтованість і суперечливість конституційного проголошення найвищою соціальною цінністю в Україні людини, оскільки саме ідея свободи є першочисловою й щодо проголошення, забезпечення і гарантування суб'єктивних прав і свобод особи, і щодо політично усіх інших цінностей конституційного рівня. Ідея свободи належить до культурних цінностей, що мають велике значення для становлення конституціоналізму, сучасної правової культури [26, 160]. Право в ідеалі — це цінність, яка не притаманна жодному з інших соціально-політичному явищу, голю, а є впорядкованої соціальної свободи і справедливості [2, 128]. Правові цінності є тим, закладеним у право по забороні, реалізація якого означає і здійснення, проведення в життя (через закріплення в життя правових норм і інститутів) забезпеченої свободи в суспільстві, і досягнення потрібної організованості в суспільному житті, і існування високої моральності, дійсного гуманізму. Головне ж — це все разом в одному сплаві [2, 129]. Водночас, як зазначав П. Новгородцев, «вихідною засадою при розбудові суспільно-політичного ідеалу повинна бути визнана потреба нескінченного розвитку, а не завершення завершеної досконалості», «тільки «суспільний ідеал» тільки в нескінченному розвитку знаходить своє вираження» [16, 52, 54]. Ідея свободи, як базової цінності конституційного ладу України, закріплена цілим рядом конституційних актів, зокрема ст. 19, ч. 1 якої встановила, що людина не може бути примушений робити те, що не передбачено законодавством, чи, іншими словами — дозволено, але, що не заборонено; ст. 21, за

якою усіх людей визнано вільними і рівними у своїй гідності і правах; ст. 23, відповідно до якої кожна людина має право на вільний розвиток своєї особистості; ст. 29, якою проголошено, що кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність тощо. Слід зазначити, що ідея свободи взаємопов'язана з іншими основоположними конституційними цінностями — з поділом державної влади на три гілки та з обмеженням держави правом, що знайшли своє нормативне закріплення у ст. 6 та ч. 2 ст. 19 Основного Закону України. Адже вихідною метою поділу державної влади є забезпечення політичної стабільності через деконцентрацію влади та через здійснення взаємного контролю різними державно-владними інститутами задля недопущення можливого зловживання своїми владними повноваженнями. А правове обмеження держави здійснюється за допомогою спеціально-дозвільного принципу, який поширює свій нормативний вплив на усі органи публічної влади та їхні посадові особи, дозволяючи їм діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. При цьому, як стверджує С. Шевчук, ідея обмеження державної влади, заборони урядового свавілля диктується ще часами Платона й Арістотеля [30, 7]. Убезпечення від свавілля державної влади невідворотно вимагало не просто встановлення зобов'язань із боку короля, але й зафіксування самих принципів конституціоналізму. Таке зафіксування, з огляду на окреслену цивілізаційну традицію, вимагало Тексту: так виникла ідея конституції як основного закону держави [30, 8]. За П. Новгородцевим, принципи, які надають обов'язкової сили актам самовизначення державної волі, лежать

поза цією волею і над нею, керуючи нею і спрямовуючи її [15, 435].

З ідеєю свободи пов'язана наступна конституційна цінність, проголошена Конституцією України як найвищою — людина. Її честь і гідність, недоторканність і безпека, оскільки «саме конституційні права та свободи, а також конституційні принципи правлять за надійний та ефективний механізм обмеження державної влади» [30, 7]. Проголошення на конституційному рівні людини найвищою соціальною цінністю стало визначальною віхою в історії українського конституціоналізму, оскільки докорінно змінило пріоритети в системі взаємовідносин «людина — суспільство — держава», поставивши на перше місце саме людину. І це не випадково, оскільки, як зазначав В. Гавел, цінність людини більша ніж цінність держави тому, що держава — це творіння людини, а людина — творіння Бога [14, 201].

Наступною важливою цінністю конституційного рівня, яка знайшла формалізоване закріплення у вигляді відповідного принципу, є ідея верховенства права та правової держави, оскільки право — це фактично синонім справедливості, а справедливість — суспільно-моральна цінність. При цьому відповідний критерій справедливості повинен поставати не з якоїсь конкретної теорії, виведеної з абстрактної політичної філософії, а залежати від принципів, визнаних конституційними в межах конкретного суспільного ладу, а також від фундаментальних цінностей людської гідності та свободи, на яких ці принципи ґрунтуватимуться [3, 34]. Як слушно зазначає О. Петришин, верховенство права в широкому значенні — це принцип правової організації державної влади в суспільстві, верховенство права над державою, а у вузькому розу-

мінні — це принцип верховенства ва над законом [18, 18]. Основою не значення цього принципу полягає тому, що він належить до найкращих прогресивних здобутків політико-правової історії людства і покликаний забезпечувати гуманістичний розвиток суспільства [13, 43].

Сутність самої ідеї правової держави полягає у забезпеченні в державі суспільстві дії принципу верховенства права та Конституції, в неухильному дотриманні та виконанні прав та обов'язків, записаних у Конституції, і насамперед — конституційних положень, усіма суб'єктами суспільних відносин незалежно від правового статусу та фактичного правового становища, у праві на гарантованому забезпеченні та гарантуванні конституційних прав і свобод людини та громадянина, в наявності авторитетного, незалежного і неупередженого суду. Правова держава є визначальним і найбільш змістовним елементом панівного в сучасних розвинених типах типу державності, який є організацією політичної влади, що заснована на визнанні та реальному забезпеченні прав і свобод людини та громадянина, верховенстві права, взаємній відповідальності особи і держави [13, 43].

Ще однією надзвичайно важливою базовою цінністю конституційного ладу України є ідея реального народного владдя та демократії, яку вважають політичним принципом, і пропонують світоглядом, і, власне, певною системою цінностей [17, 4]. За Конституцією носієм суверенітету і єдиним джерелом влади в Україні є народ, який здійснювати свою владу безпосередньо та через своїх представників. На думку, саме безпосереднє народне владдя, яке, насамперед, реалізується через вільні, періодичні та справедливі вибори, а також через референдум, є важливою складовою й одночасно

важливою ознакою конституційного ладу загалом, а тому належить до його фундаментальних цінностей.

Базових цінностей конституційного ладу, через які проявляється суспільний ідеал, і які мають не менш важливе значення для суспільства та держави, також належать: державна суверенітет, республіканська форма правління, соціальна спрямованість державно-владної діяльності, відповідальність держави перед людьми, українська мова, ідеологічний, політичний, економічний плюралізм, екстериторіальність місцевого самоврядування, міжнародна злагода тощо.

Усі ці цінності загалом закріплено нормами статті 1 Конституції України, який за змістом є саме засадами консти-

туційного ладу — базовими політико-правовими принципами, які відбивають основні суспільні ідеї та прагнення українського народу.

Отже, можемо дійти висновку, що базові цінності конституційного ладу України є концентрованим втіленням найбільш значущих для українського суспільства ідей та прагнень. Вони є своєрідним суспільним ідеалом, який отримав найвище формально-правове закріплення у преамбулі та розділі I Основного Закону України, через які він визначає зміст, «філософію» та спрямованість не лише конституційно-правового регулювання, а й усієї національної системи права загалом.

#### ВИКОРИСТАНІ МАТЕРІАЛИ

- Алексеев С. С. Право на пороге тысячелетия : некоторые тенденции мирового правового развития — надежда и драма современной эпохи. — М., 2000. — 252 с.
- Алексеев С. С. Теория права. — М., 1994. — 224 с.
- Аллан Т. Р. С. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права / пер. з англ. Р. Семківа. — К., 2008. — 385 с.
- Баглай М. В. Уважать и соблюдать Конституцию — главное условие правопорядка // Российский конституционализм : проблемы и решения (материалы международной конференции). — М., 1999. — С. 24–30.
- Боброва Н. А. Конституционный строй и конституционализм в России : моногр. — М., 2003. — 264 с.
- Богданова Н. А. Категория «конституционализм» в науке конституционного права // Российский конституционализм : проблемы и решения (материалы международной конференции). — М., 1999. — С. 135–140. — 254 с.
- Веніславський Ф. В. Спеціально-дозвільний принцип у конституційно-правовому регулюванні // Вісник академії правових наук України. — 2009. — № 2 (57). — С. 57–67.
- Енцибарян Р. В. Конституционное развитие в современном мире. Основные тенденции. — М., 2007. — 495 с.
- Засць О. П. Правова держава в Україні : концепція і механізми реалізації : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук. — К., 1999. — 31 с.
- Кабышев В. Т. Становление конституционного строя России. — Саратов, 1993. — 186 с.
- Калісник В. П. Головні пріоритети Конституції України і проблема визначення місця проживання особи // Проблеми законності : Респ. міжвідом. наук. зб. — Х., 2009. — Вип. 99. — С. 45–52.
- Конституційно-правові засади становлення української державності / В. Я. Тацій, Ю. М. Тодика, О. Г. Данилян та ін. : за ред. акад. НАН В. Я. Тацій, акад. АПРН України Ю. М. Тодики. — Х., 2003. — 328 с.
- Конституція України : наук.-практ. комент. / В. Б. Авер'янов, О. В. Батанов, Ю. В. Баулін та ін. — Х. : К., 2003. — 808 с.
- Литвинов О. М. Філософія права Павла Новгородцева : суспільний ідеал — право — держава : моногр. / М-во внутр. справ України, Луган. держ. ун-т внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. — Луганськ, 2009. — 400 с.
- Новгородцев П. И. Государство и право // Вопросы философии и психологии. — 1904. — № 4 (74). — С. 397–450.
- Новгородцев П. И. Об общественном идеале. — М., 1991. — 640 с.
- Петришин О. В. Народовладдя — основа демократичної, правової, соціальної держави // Право України. — 2009. — № 6. — С. 4–11.
- Петришин О. В. Верховенство права в системі дії права // Проблеми законності : акад. зб. наук. пр. — Х., 2009. — Вип. 100. — С. 18–30.
- Погорілко В. Ф. Основи конституційного ладу України. — К., 1997. — 40 с.
- Погребняк С. П. Основоположні принципи права (змістовна характеристика) : моногр. — Х., 2008. — 240 с.

21. *Пройсс У.* Модели конституционного развития и перемены в Восточной Европе // *Политические исследования.* — 1996. — № 4. — С. 21–38.
22. *Речицкий В. В.* Конституционализм. Украинский опыт / Харьковская правозащитная группа. Харьков, 1998. — 160 с.
23. *Речицкий В. В.* Конституционализм по-київському // *Критика.* — 2009. — № 5–6.
24. *Румянцев О. Г.* Основы конституционного строя России (понятие, содержание, вопросы строительства). — М., 1994. — 285 с.
25. *Тодыка Ю. Н.* Основы конституционного строя Украины : учеб. пособие. — Харьков, 2001. — 320 с.
26. *Тодыка Ю. Н.* Конституционные основы формирования правовой культуры : монография. — Харьков, 2001. — 160 с.
27. *Топорнин Б. Н.* Российский конституционализм на современном этапе // *Российский конституционализм : проблемы и решения (материалы международной конференции).* — М., 2009. — С. 3–23.
28. *Царьков И. И.* Развитие правопонимания в европейской традиции права. — СПб., 2006. — 160 с.
29. *Цимбал К. Д.* Еволюція поглядів на цінності у західних науках про суспільство // *Нова правознавча парадигма /* за ред. В. П. Бех. — К., 2009. — Вип. 84. — С. 174–185.
30. *Шевчук С.* Від Святого Письма до конституційного тексту // *Критика.* — 2009. — № 1–2.
31. *Яковчук І. В.* Правова культура і її вплив на розвиток правової системи // *Вісник академії правових наук України.* — 2008. — № 1 (52). — С. 43–56.

**Веніславський Ф. В. Конституційний лад та суспільний ідеал: до питання про базові цінності конституційного ладу України**

**Анотація.** У статті досліджено зміст і значення суспільного ідеалу, який знайшов своє офіційне закріплення у вигляді базових конституційних цінностей. Під базовими цінностями конституційного ладу України розуміються політико-правові та моральні ідеї та принципи, які відображають наявні в державі й суспільстві суспільні ідеали, покладені в основу конституційно-правового регулювання. Базові цінності формуються в суспільній свідомості фактично протягом усього часу становлення національної державності та потрапляють до тексту Основного Закону вже у своєму здебільшого сформульованому й завершеному вигляді. Усі базові цінності конституційного ладу України тісно переплетені між собою й лише своєю сукупністю та взаємозв'язку відображають особливості вітчизняного державотворення та основні ідеї українського суспільства.

**Ключові слова:** суспільний ідеал, базові цінності, конституційний лад, свобода, демократія, правова держава, верховенство права.

**Venislavskiy F. V. Конституционный строй и общественный идеал: к вопросу о базовых ценностях конституционного строя Украины**

**Аннотация.** В статье исследуется содержание и значение общественного идеала, получившего свое формализованное нормативное закрепление в виде базовых конституционных ценностей. Под базовыми ценностями конституционного строя Украины понимаются политико-правовые и моральные идеи и принципы, отображающие существующие в государстве и обществе общественные идеалы, на которых базируется все конституционно-правовое регулирование. Базовые ценности формируются в общественном сознании фактически на протяжении всего времени становления национальной государственности и попадают в текст Основного Закона уже в сформулированном и завершеном виде. Все базовые ценности конституционного строя Украины тесно взаимосвязаны и только в своей совокупности отображают особенности национальной государственности и основные идеи украинского общества.

**Ключевые слова:** общественный идеал, базовые ценности, конституционный строй, свобода, демократия, правовое государство, верховенство права.

**Venislavskiy F. V. The Constitutional System and Public Ideal: Base Values of the Constitutional System of Ukraine**

**Annotation.** This article is devoted to the research of a problem of the content and significance of the public ideal which has received its formalized normative consolidation in the form of the base values of the constitutional system of Ukraine. Base values of the constitutional system of Ukraine are understood as political, legal and moral ideas and principles that represent public ideals of state and society on which constitutional legal regulation is based. Base values are formed in public consciousness through the period of national statehood's formation and get to the text of Organic law already in the stated and accomplished form. All base values of the constitutional system of Ukraine are closely interconnected and they represent the features of national statehood and the basic ideas of Ukrainian society only in the set and interrelation.

**Key words:** public ideal, base values, the constitutional system, freedom, democracy, juridical right's leadership.